
ISTORIE A LIMBII ȘI ONOMASTICĂ

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2026.1\(326\).04](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2026.1(326).04)
CZU: 811.135.1'0

O versiune prescurtată a *Vieții cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* (2) Text. Partea 1

Galaction VEREBCEANU

Doctor în filologie, conferențiar cercetător
E-mail: galaction.verebceanu@sti.usm.md
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0725-4893>
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

An Abridged Version of *Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* (2) Text. Part 1

Abstract

The scientific edition of the popular novel about the life of Saints Barlaam and Joasaph contains the first part of the text transcribed from the Cyrillic script into Romanian, included between pages 196^r and 105^v of the Romanian manuscript with no. 1487 and preserved at the National Museum of Romanian Literature in Chisinau. The actual text of the Chisinau copy is preceded by a *Note on the edition*, in which, following a brief characterisation of the previous publications made in 2006 and 2007, the solutions adopted for the transcription of words that require additional explanations regarding the interpretation of phonetic values are described, as well as other aspects related to the editing of monuments in the Old Romanian language. The edition also includes a critical apparatus in which the mistakes and changes of the copyist, the unusual spellings or those that lend themselves to several interpretations, as well as the particular reproductions existing in previous printings have been included.

Keywords: alphabet, Romanian language, manuscript, popular novel, letter, text, phonetic value.

Rezumat

Ediția științifică a romanului popular despre viața sfinților Varlaam și Iosaf conține prima parte a textului transcris din grafia chirilică în limba română, inclus între filele 196^r și 105^v ale manuscrisului românesc cu nr. 1487 și păstrat la Muzeul Național al Literaturii Române din Chișinău. Textul propriu-zis al copiei chișinăuiene este precedat de *Notă asupra ediției*, în care, după o scurtă caracterizare a publicărilor precedente realizate în 2006 și 2007, sunt descrise soluțiile adoptate la transcrierea slovelor care necesită explicații suplimentare la interpretarea valorilor fonetice, ca și alte aspecte ce țin

de editarea monumentelor de limbă română veche. Ediția mai cuprinde un aparat critic în care au fost incluse greșelile și modificările copistului, grafice neobișnuite sau cele care se pretează la mai multe interpretări, precum și reproducerile particulare existente în tipărirea anterioare.

Cuvinte-cheie: alfabet, limba română, manuscris, roman popular, slovă, text, valoare fonetică.

Notă asupra ediției. Textul romanului popular hagiografic în versiune prescurtată, intitulat *Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* (în continuare *Varlaam și Iosaf*), este cuprins între filele 196^r și 218^r ale manuscrisului românesc cu nr. 1487 și păstrat la Muzeul Național al Literaturii Române din Chișinău. Textul scrierii s-a bucurat de câteva editări, toate realizate de cercetătorii Institutului de Filologie al AȘM, astăzi Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM¹.

Ediția critică a scrierii despre viața lui Varlaam și Iosaf urmărește un scop bine stabilit: a pune la dispoziția specialiștilor filologi și a tuturor celor interesați de vechiul nostru scris românesc textul lucrării, revăzut sub raportul transcrieri și interpretări particulare, constatate în ultimele două editări².

La fel ca alte ediții științifice vizând publicarea vechilor noastre monumente de limbă română, în reproducerea textului chirilic am folosit metoda transcrierii interpretative, ce are ca țintă stabilirea echivalenței dintre slovele chirilice și literele latine, urmărind, de asemenea, restabilirea limbii textului. În comentarea valorii slovelor ne-am bazat pe studiile de dialectologie istorică și pe cercetările consacrate

¹ Prima tipărire a scrierii despre viața sfinților Varlaam și Iosaf a apărut în 1989, la Chișinău, și se datorează criticului și istoricului literar Lazăr Ciobanu (Vezi Ciobanu 1989, pp. 276-318), cu mențiunea că textul manuscrisului a fost transcris cu alfabet rusesc și că nu conține date care să indice după ce copie a fost făcută transcripția. Însă o comparație a textului tipărit cu textul manuscrisului despre care discutăm confirmă o asemănare perfectă. Următoarele publicări ale textului *Varlaam și Iosaf* au fost realizate de criticul și istoricul literar Pavel Balmuș: a doua editată în 2006 la București, textul propriu-zis fiind precedat de un *Studiu introductiv*, ce cuprinde o scurtă descriere filologică a manuscrisului (Vezi Balmuș 2006, pp. 83-126), iar a treia editare a avut loc în 2007 la Chișinău (Vezi Balmuș 2007, pp. 298-346), cu semnalarea că textul reia, în întregime, versiunea bucureșteană. Ce trebuie însă menționat este faptul că titlul manuscrisului diferă întrucâtva de cel al ediției din 2006 și, implicit, de titlul original al copiei chișinăuene, *cuvioșilor* devenind *preacuvioșilor*: *Viața preacuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* (Vezi Verebceanu 2025, p. 104.)

² Din rândul acestora, consemnăm, de exemplu: *literarizări*: *acea* în loc de *acția*, *dascălului* în loc de *dasca*, *deschis* în loc de *deșchis*, *dintre* în loc de *dintru*, *dumnezeirea* în loc de *dumnezeirea*, *frate<le> nostru* în loc de *frate-nostru*, *frumoase* în loc de *frumoasă*, *iar* în loc de *iară*, *împotriva* în loc de *împrotivă*, *intrat* în loc de *întră*, *maestrii* în loc de *măiestri*, *măcar* în loc de *macar* etc., *substitui* de cuvinte: *avându-l* în loc de *învățându-l*, *a venit* în loc de *Avenir*, *unde* în loc de *oriunde* etc. Vezi, în aparatul critic al ediției, și omiterile de litere sau de cuvinte, adăugările de cuvinte inexistente în manuscris etc.

grafiei scrisului vechi românesc. Din această perspectivă, au fost păstrate oscilațiile ce reflectă uzul lingvistic al textului, grafiile fără acoperire fonetică fiind respinse. Menținând formele și termenii regionali, învechiți și/sau populari, am avut în vedere faptul că folosirea transcrierii interpretative presupune adaptarea grafiei chirilice la normele ortografice actuale, de care am ținut cont ori de câte ori a fost posibil.

În continuare, prezentăm soluțiile adoptate la transcrierea slovelor care necesită explicații suplimentare în interpretarea valorilor fonetice.

ε inițială absolută sau inițială de silabă a fost echivalată prin *e* în formele pronumelui personal: **Ѧ** = *eu*, **Ѧ** = *el*, **Ѧ** = *ei* și în cele ale verbului *a fi*: **Ѧ** = *este*, **Ѧ** = *era*, conform prevederilor ortografice actuale. La fel a fost interpretat ε și în cazul cuvintelor comune de origine străină: **Ѧ** = *etiopească*, **Ѧ** = *persești*. Aceeași slovă marchează însă preiotarea la început de cuvânt sau de silabă, redând diftongul *ie*: **Ѧ** = să *ies*, **Ѧ** = *măiestri*, **Ѧ** = *voiesc*, și în această situație urmând indicațiile ortografiei de astăzi.

Ѧ, în poziție medială și finală, precedată de consoană, a fost echivalată prin *ea*: **Ѧ** = *dimineață*, **Ѧ** = *trupească*, **Ѧ** = *nimenea*. Stabilirea valorii fonetice a slovei în poziție „moale”, deci urmată în silaba următoare de *e* sau *i*, este însă mai greu de determinat, întrucât Ѧ putea fi echivalată, teoretic, fie prin diftongul *ea*, fie prin *e* deschis (*é*), fie chiar prin *e*. Dintre aceste trei posibilități, am optat pentru a doua și a treia variantă, ținând seama de faptul că textul editat a fost copiat într-o perioadă apropiată de epoca modernă a limbii române, aproximativ spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, când grafia chirilică era, de regulă, dependentă de tradiția ortografică. Prin urmare, Ѧ din grafiile de tipul **Ѧ** a fost transcrisă prin *é*: *stéle*, iar Ѧ din exemplele **Ѧ** a fost echivalată cu *e*: *să se învețe*, *aceste (porunci)*.

Ѧ și Ѧ au fost echivalate prin *ia* la inițială de cuvânt: Ѧ (vb.) = *ia*, Ѧ = *iară*, Ѧ = *să iasă*, Ѧ = *iaste*, Ѧ = *iată* și la început de silabă: Ѧ = *să tănuiască*, Ѧ = *să grăiască*, Ѧ = *dăruiaște*, Ѧ = *voiaște*, cu excepția formelor pronominale: Ѧ = *ea*, Ѧ = *ea*, Ѧ = *eale*.

Sucesiunile Ѧ și Ѧ au fost păstrate și redată prin *iia* și *iiu*: Ѧ = *abiia*, Ѧ = *împărăția*, Ѧ = *prorocia*, Ѧ = *viața*, Ѧ = *fiului*. Evitând însă uniformizarea textului, seria Ѧ a fost reprodușă prin *ia*: Ѧ = *piatra*, Ѧ = *viață*.

Forma de plural a substantivelor masculine ortografiate cu *и* a fost transcrisă prin *i<i>*: Ѧ = *fi<i>* (*împărătești*), Ѧ = (*toți*) *măiestri<i>*, Ѧ = *Mării<i>* (*Tale*).

о și ѡ au fost echivalate prin *o*: ѡ = *au socotit*, ѡ = *acelora*. În exemple ca ѡ = *doao* posibilul element semivocalic *u* nu a fost notat.

Ÿ în poziție finală, întrebuintată sporadic și nesigur³, a fost menținută, în această situație slova nemarcând, credem, valoare fonetică, ci fiind un semn pur ortografic. De exemplu: **БОПЕЗЪ** = *botezu*; cf. însă **БОПЕЗ** = *botez*.

Ъ și Ж, corespunzând sunetelor *ă* și *î(â)* din limba de azi, au fost interpretate ca *ă* și *î(â)*. Slovele au o distribuție specializată, în sensul că Ъ apare pentru redarea lui *ă*, iar Ж pentru marcarea sunetului *î(â)*. De exemplu: **АЪ ФЛЪМЖНЗИТ** = *au flămânzit*, **САЪ СПЪИМЖНПАТ** = *s-au spăimântat*.

Ь este notată în poziție finală și are valoare zero, nefiind transcrisă în niciun fel: **ХРИСПОСЬ** = *Hristos*, **ИОСАФЬ** = *Iosaf*.

І a fost transcrisă prin *îm*: **ІПЪРЪПЕЦІЙ** = *împărătești*, **ІПРЕЪНЪ** = *împreună*; *în*: **ІСЪ** = *însă*, **ІЦЪЛЕПТ** = *înțălept* și *î*: **ІЛ** = *îl*, **ІШИ** = *își*.

Г și К înainte de Е și И, raportându-ne la regulile ortografice ale limbii române actuale, au fost redată prin *gh*, *ch*: **УНГЮ** = *unghiu*, **ОКИ** = *ochi*, iar Ч și Ц, în aceeași poziție, au fost reproduse prin *ce*, *ci* și *ge*, *gi*: **АЧЕЛ** = *acel*, **ЧЕПИ** = *ceti*, **ЦЕНЪКИ** = *genunchi*, **ОУРЦІЕ** = *urgie*.

Slovele suprascrise au fost coborâte în rând, fără vreo mențiune specială: **ПЪСНИЧІЙ** = *pusnici*. Excepție fac cuvintele terminate în consoane suprascrise, după care ar putea urma, în mod obișnuit, un Ъ cu valoarea *ă* sau un И asilabic. În această situație slovele scrise deasupra rândului au fost culese cursiv: **ДАР** = *dar*, **ДЕГРАВ** = *degrab*, **ПОРЪНЪЦЕМ** = *poruncēște-m*, **СИНЕШ** = *sineș*.

Semnele diacritice proprii scrierii chirilice (accente, spirite etc.) nu au fost reproduse, slovelor cu valoare cifrică le corespund în transcriere cifre arabe, iar punctuația manuscrisului, lipsită de consecvență și având valoare arbitrară, este cea modernă.

Abrevierile, surmontate de titlă și denumind divinitatea și întemeietorul creștinismului, au fost întregite: **ДЪМНЕЗЕЪ** = *Dumnezeu*, **ИНСЬ ХЪС** = *Iisus Hristos*, **СФЪНПАЛ ДЪХЪ** = *Sfântul Duh*.

Între paranteze unghiulare (◁▷) au fost trecute slovele și omisiunile copistului, iar între paranteze pătrate (□) au fost date segmentele de cuvinte, cuvintele și porțiunile de text ilizibile, restabilite după sens sau prin comparare cu textele copiilor consultate⁴.

Numărul fiecărei file este marcat în text, finalul filelor recto (r) fiind redat cu o bară oblică (/), iar acela al filelor verso (v) cu două bare oblice (//).

³ În tipărirea textului *Varlaam și Iosaf* din 2006 și 2007 exemplele cu *u* final par a fi cu mult mai numeroase, cauza constând în faptul că *iericului* i-a fost atribuită valoarea *u*. În realitate însă acest semn diacritic, notat în textele vechi și sub formă de apostrof (Vezi Teodorescu, Gheție 1977, p. 77), nu are calitate fonetică, ci separă, în manuscrisul cercetat, două cuvinte: primul terminat în consoană și al doilea începând cu o consoană, cum apare în unul din multele exemple: **ІЦЪЛЕПТЪ ШИ** = *înțălept și*, transcris însă greșit *înțăleptu și*.

⁴ Așa cum începutul și sfârșitul textului (ff. 196^v și 218^v) au fost puternic deteriorate de pe urma umezelii, cerneala prelingându-se asupra rândurilor scrise și formând pete ilizibile (vezi Verebceanu 2025, p. 103), am recurs la textele copiilor consultate, restabilind cuvintele și pasajele de text indescifrabile.

În aparatul critic au fost incluse greșelile și modificările copistului, grafiile neobișnuite sau cele care se pretează la mai multe interpretări, precum și comentariile specifice existente în edițiile din 2006 și 2007, cu trimitere la paginile respective ale volumelor tipărite.

O ultimă precizare se referă la alineatele textului, pe care copistul le-a evidențiat marcând majuscula cu cerneală roșie. Am păstrat această divizare a copiei, reliefând cu aldin cuvântul ce deschide alineatul.

Referințe bibliografice:

Studii și izvoare

BALMUȘ, Pavel. O variantă basarabeană a „Vieții cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf”. Ediție și studiu introductiv de Pavel Balmuș. În: *Texte uitate – texte regăsite*. Vol. 6. București: Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2006, pp. 85-126. ISBN(10) 973-1744-16-9.

BALMUȘ, Pavel. Viața preacuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indii. În: *Ipostaze ale literaturii române vechi și premoderne*. (Secolele XVI-XVIII). Studii, cercetări și texte. Alcătuire: Vlad Chiriac. Coordonare și îngrijire a textelor: Pavel Balmuș, Svetlana Korolevski. Chișinău: Tipografia „Elan Poligraf”, 2007, pp. 298-346. ISBN 978-9975-9729-6-3.

Ciobanu = ЧОБАНУ, Лазэр. *Кэрциле популяре ын Молдова*. Кишинэу: Литература артистикэ, 1989, pp. 276-318.

TEODORESCU, Mirela și GHEȚIE, Ion. Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de ~. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977.

VEREBCEANU, Galaction. O versiune prescurtată a *Vieții cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indii*. (1) Considerații filologice. *Philologia*. 2025, nr. 1, pp. 98-107. ISSN 1857-4300.

Manuscris românesc Muzeul Național al Literaturii Române din Chișinău 1487 = ms. MNLRC 1487.

Manuscris românesc Biblioteca Academiei Române 63 = ms. BAR 63.

Manuscris românesc Biblioteca Academiei Române 3186 = ms. BAR 3186.

Manuscris românesc Mănăstirea Putna 79 = ms. MP 79.

Text. Partea 1

196^r *Viața cuvioșilor părinți Varlaam⁵ și Iosaf de la Indii*

Iaste la răsărit o țară foarte mare ce să chiamă Indii, cu norod mult și îndestulată cu tot féliul de bogăție și de roduri mai mult decât alte țări, încungiurată cu mări și noianuri; și să apropie p[ăm]ântul acela de hotarale persești⁶. Acea țară au fost luminată oarecând prin Sfântul Apostol Thoma, ci nu lăsasă până / **196v** [au sfâr]șit păgânătatea idolească, că mulți, fiind împietriți (cu ini[ma])⁷, nu pri]imisă învățatura

⁵ Scris inițial: **Вррлаам**, apoi peste primul **р** s-a scris **а**.

⁶ Scris inițial: **персѣцѣй**, apoi peste **ѣ** s-a scris **е**.

⁷ Parantezele rotunde aparțin, aici și în continuare, copistului.

cea mântuitoare și să ținea de înșă[lăciunea⁸ ido]lească. Iară după vrème au crescut păgânătatea mai mult [ca spinei]⁹ și au înădușit pre sãmânța cea bună a bunii cre[dinți, cât s-au făcut mai]¹⁰ mult norod păgânesc decât creștinesc.

Întru [acea țară era un împărat]¹¹ oarecarele, cu numele Avenir, [cu putere și cu bogăție mare]¹² și slăvit, iară cu sărăciia cea sufle[tească fi]ind [sărac]¹³, pent[ru] că era păgân și slujii draci[lor, iară nu lui]¹⁴ Dumnezeu, să închina idolilor celor fără de suflet, [iar mai ales că gonea]¹⁵ prea mult pre Biserica lui Hristos, iară mai vartos pre în[vățăt]torii cei besericești, pre preoți și pre călugări, căci unii din boiarii lui, crezind în Hristos și cunoscând deșertăciunea [l]umii aceștii, au lăsat toate și s-au făcut călugări. Pentru ca[re] pricină de mare urgie s-au umplut împăratul acela și pre [mu]lți călugări prinzindu-i, i-au omorât. Și au poruncit pretu[tinde]nea să silească pre creștini ca să se închine idolilor. Și [au t]rimis prin toate laturile care era supt stăpânirea [lu]i scrisorile sale cătră domni și stăpân<i>tori ca, cu munci și cu feliuri de morți, să-i piarză pre toți cei ce cred întru Hristos și nu vor să se închine idolilor. Drept acéea, mulți din credincioși să clătea cu gândurile. Și unii, neputând să rabde muncile, cădea din credință, iară alții sânguri să da pre sine la munci și, pătîmind tare pentru Domnul Său, își puneau sufletele sale pentru Dânsul. Iară cei mai mulți, tăinuindu-și credința sa cea bună, pentru frica slujii Domnului întru ascuns, păzind poruncile Lui céle sfinte. Alții fugea prin pustii, iară mai vartos călugării, ascunzindu-să prin munți și prin pustie, viețuia cu Dumnezeu.

Întru aceea vrème, s-au născut împăratului un fiu și au [fos]t numit numele lui Iosaf. Și era pruncul foarte frumos, a căruia // 197^r frumseața¹⁶ cea trupească, cea fără de măsură mai înainte, însemna¹⁷ pre frumseața cea mare a sufletului¹⁸ carea vrea să fie (mai pre urmă). Și, adunând împăratul pre mulți vrăjitori și cétitori de stéle, i-au întrebat pre dânșii ce va fi pruncul cel ce s-au născut când va veni în vârstă. Iară ei, mult socotind, au zis că va fi mai mare decât toți împărații carii au fost mai înainte. Însă unul dintru¹⁹ acii²⁰ cétitori de stéle, carele era mai înțelept, au zis cătră împăratul (nu din cétirea stélelor, ci precum Valaam odinioară din descoperirea lui Dumnezeu):

⁸ Cuvânt restabilit după ms. BAR 63, f. 65^r.

⁹ Îmbinare restabilită după ms. BAR 63, f. 65^r.

¹⁰ Pasaj restabilit după ms. BAR 3186, f. 1^v.

¹¹ Pasaj restabilit după ms. MP 79, f. 161^r.

¹² Pasaj restabilit după ms. MP 79, f. 161^r.

¹³ Cuvânt restabilit după ms. BAR 63, f. 65^r.

¹⁴ Pasaj restabilit după ms. BAR 63, f. 65^r.

¹⁵ Pasaj restabilit după ms. MP 79, f. 161^r.

¹⁶ Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *frumuseața*.

¹⁷ Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *îndemna*.

¹⁸ Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *urmează lui*, neexistent în manuscris.

¹⁹ Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *dintre*.

²⁰ Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *acei*.

„Vâr<s>ta pruncului ce s-au născut nu²¹ va fi întru împărăția ta, ci întru alta mai bună și fără de asemănare mai mare. Și mi să pare că și goană va lua de la tine pentru credința creștinească și mă nădăjduiesc că nu va minți această prorocie a mea”. Iară împăratul, auzind cum că fiul lui va să fie creștin, s-au mâhnit foarte și gândiia ce va face, ca doar nu s-ar împlini o prorocie ca acéa! Și au socotit așa: au zidit un palat deosăbi prea frumos, carele avea mulțime de casă luminate (și împodobite) pentru ca acolo să fie hrănit Iosaf.

Unde începând a crește și întru înțălégere²² a veni, au pus pre lângă dânsul tatăl său păzitori și slugi tineri la vârstă și frumoș la chip și le-au poruncit lor ca să nu lasă pre nimenea să între la dânsul ca să nu vază pre nimenea²³ afară decât numai pre dânsii. Și²⁴ încă le-au poruncit lor ca să nu-i arate lui nimic din céle ce să fac de scârbă întru această viață: nici să-i pomenească de moarte, nici de bătrâneță, nici de boală, nici altceva dintru unile ca acéle care ar fi putut să-i taie vesăliia lui, ci toate cele frumoasă și veselitoare să puie înaintea lui, pentru ca totdeauna cu de acéle să se îndulcească și să se sature mintea lui, ca să nu poată gândi cele ce vor să fie. Și au poroncit ca nimenea să nu îndrăznească să-i grăiască lui vreun cuvânt pentru Hristos, pentru ca niciodată să nu auză de numele lui Hristos, că pre Acela mai mult decât pre toate să sârguia a-L ascunde de dânsul, / **197**^v temându-să²⁵ să nu să plinească prorocia cetitoriului de stéle. Deaca să întâmpla să se bolnăvească vreunul din cei²⁶ ce îi slujia lui, îndată porunca de-l²⁷ scotea de la dânsul pre unul ca acela, iară în locul aceluia da pre alt tânăr, așijderea frumos la chip, ca nimic de scârbă să nu vază ochii coconului.

Și, înștiințându-să cum că în pământul lui să află încă²⁸ oarecarii din călugări rămași, a căroră nici urma²⁹ socotea că nu va fi, s-au umplut de multă mânie și au trimis degrab³⁰ propoveduitori prin toate cetățile și laturile, poruncind³¹ ca după trii zile nimenea din rânduiala călugărească să nu să afle întru împărăția lui. Iară de să vor afla vreunii după acéle trei zile numite, pre acia³² cu foc și cu sabie să-i omoară, că „acia (zice) învață pre oameni ca să cinstească pre Cel răstignit ca pre Un Dumnezeu”.

²¹ Scris deasupra rândului.

²² Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *înțelegere*.

²³ Scris inițial: **НИМѢНѢ**, apoi primul **Ѣ** a fost corectat în **ѐ**.

²⁴ Scris deasupra rândului.

²⁵ Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *temându-se*.

²⁶ **ѐ** scris deasupra rândului.

²⁷ Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *de îl*.

²⁸ Cf. Balmuș 2006, p. 93; Balmuș 2007, p. 306: *încă omis*.

²⁹ Cf. Balmuș 2006, p. 93; Balmuș 2007, p. 306: *urmă*.

³⁰ Cf. Balmuș 2006, p. 93; Balmuș 2007, p. 306: *de grabu*.

³¹ Cf. Balmuș 2006, p. 93; Balmuș 2007, p. 306: *poroncindu*.

³² Cf. Balmuș 2006, p. 93; Balmuș 2007, p. 306: *acea*.

Deci, petrecând fiul împăratului întru acéle palaturi ce era făcute pentru dânsul, neieșind de acolo nicăirea, au ajuns în vâr<s>tă de copil și au deprins toată învățătura etiopească și persească; și era înțălept³³ și cu minte și cu toate obicéiurile cele bune înfrumsătat. Deci au început a cugeta întru sine pentru ce au poruncit tatăl său ca să fie el păzit întru acea închisoare și cu totul să nu aibă voie a ieși de acolo. Și au întrebat de acéa³⁴ pre unul din cei ce era pre lângă dânsul, iară acela, văzind pre cocon cum că are înțălégere desăvârșit<ă> și foarte bună, i-au spus lui toate pre amăruntul ce au prorocit un cetitoriu de stéle pentru dânsul când s-au născut și cum au rădicat tatăl său goană asupra creștinilor, iară mai vârtos asupra călugărilor și pre mulți au omorât, iară pre ciialalți i-au izgonit din pământul său, temându-să ca „să nu fii (zice) și tu creștin”. Acéstea auzind fiul împăratului, au tăcut și toate graiurile acelu tână, ascunzindu-le în inima sa, le socotea. Iară împăratul, tatăl său, adesăori îl cerceta pre el, că cu dragoste prea multă îl iubiia pre dânsul. Iară întru una din zile au zis Iosaf // **198^r** cătră tatăl său:

– Voiescu³⁵, părintele <mieu>, ca să știu oareșice de la tine, de care totdeauna am scârbă și mâhnicieune.

Iară pre tatăl său, durându-l inima de acéste cuvinte, au zis:

– Spune-mi, fiule preaiubite, care iaste scârba céea ce te cuprinde pre tine și în degrabă mă voiu sângui a o întoarce pre ea întru bucurie.

Iară fiul său au zis:

– Ce iaste pricina închiderii méle aicea, că mă păzești înlăuntru acestor ziduri și porți și m-ai făcut cu totul să nu ies de aicea și să nu văz nimica?

Iară tatăl său au zis:

– Nu voiesc, fiule, ca să vezi ceva din céle³⁶ ce ar fi putut a scârbi pre inima ta și a lua vesăliia ta, pentru că îți poftesc³⁷ ție ca să-ți viețuiești³⁸ toată viața întru dulcețuri neîncetate și întru tot felii de bucurie și în veselie.

Iară fiul au zis cătră tatăl³⁹ său:

– Să știi bine, tată⁴⁰, cum că această închisoare nu-mi aduce mie bu<cu>rie și vesălie, ci îmi face atâta scârbă și necaz, cât și sângură mâncarea și băutura nu mi să arată dulci, ci amară, pentru că poftesc ca să văzu toate cele ce sânt afară de acéste porți. Deci, deaca nu voiești să mă topesc de scârbă, apoi poruncéște-m mie ca să ies oriunde⁴¹ voiu voi și să-mi îndulcesc sufletul mieu cu vedérea acelora pre care nu le-am văzut până acum.

³³ Cf. Balmuș 2006, p. 93; Balmuș 2007, p. 306: *ințăleptu*.

³⁴ **а** scris deasupra rândului.

³⁵ Scris inițial: **воеспъ**, apoi peste **пъ** s-a scris **кѣ**.

³⁶ Scris inițial: **челе**, apoi peste primul **е** s-a scris **ѣ**.

³⁷ Cf. Balmuș 2006, p. 93; Balmuș 2007, p. 307: *poftiiu*.

³⁸ Scris: **вѣцѣещѣ**.

³⁹ Scris: **пааппъл**.

⁴⁰ Scris: **пааппъ**.

⁴¹ Cf. Balmuș 2006, p. 94; Balmuș 2007, p. 307: *unde*.

Iară împăratul, auzind acéstea, s-au mâhnit și cugeta că, deaca îl va opri pre el ca să nu iasă, mai de mare necaz și mâhnire îl va umplea pre el. Și au zis cătră fiul său:

– Să fie, fiule, după pofta ta.

Și îndată au poruncit să aducă caii⁴² cei⁴³ mai aleși și toate cele ce să cuvin cinstii împărătești să le gătească și să iasă el neoprit oriunde va vrea. Și au poruncit celor ce era împreună cu dânsul ca nimic mârșav sau de scârbă să nu lasă întru întimpinarea lui, ci toate cele bune și frumoasă care veselesc ochii și inima, acélea să-i arate lui. Și încă au poruncit ca să tocmească, pre unde vra să iasă⁴⁴, danțuri cu cântece și de tot neamul de organe musicești să meargă înaintea lui și féliuri de privealiști, ca⁴⁵ cu acélea să se îndulcească mintea lui. / 198^v

Cu acel féliu de cinste și mângăiare, ieșind adesăori fiul împăratului întru una din zile, uitându-să slugile lui, au văzut doi bărbați, dintru carii unul era lepros, iară altul orb. Și au întrebat pre cei ce era împreună cu dânsul:

– Cine sânt acia și pentru ce sânt într-acest féliu?

Iară ei, neputând să mai tănuiască acea neputință omenească, au zis:

– Acéstea sânt patimi omenești, care din lucruri stricăcioasă și din așăzarea cea rea a trupului s-au obicinuit a să întâmpla oamenilor.

Iosaf au zis:

– Dar tuturor oamenilor să întâmplă acéstea?

Iară ei au zis:

– Nu tuturor, ci numai celora ce li să întoarce sănătatea din prisosirea umezélélor celor réle.

Și iară au întrebat Iosaf, zicând:

– Dar deaca nu s-au⁴⁶ obicinuit a să întâmpla acéstea tuturor oamenilor, ci numai unora, apoi știu dar acéia pre carii au a-i ajunge acéste rele sau îndată, de năprasnă, fără de știre vin asupra omului?

Iară ei au zis:

– Cine din oameni poate să știe céle ce vor să fie?!

Și au încetat Iosaf de a mai întreba. Și să întrista cu inima de lucrul ce văzusă neobicinuit și s-au⁴⁷ schimbat chipul féții lui. Și nu după multe zile, iarăși mergând pre cale, au întimpinat⁴⁸ pre un om foarte bătrân, cu fața zbârcită⁴⁹ și cu pulpele slăbănogite, gârbov și cu totul încărunțit⁵⁰ și cu dinții căzuți, carele grăia cu zăbavă.

⁴² Scris: **каий**.

⁴³ Scris: **чей**.

⁴⁴ Scris inițial: **ѡръ**, apoi peste **р** s-a scris **с**.

⁴⁵ Scris inițial: **ша**, apoi peste **ш** s-a scris **к**.

⁴⁶ **Ѹ** scris deasupra rândului.

⁴⁷ Cf. Balmuș 2006, p. 95; Balmuș 2007, p. 308: *ș-au*.

⁴⁸ Cf. Balmuș 2006, p. 95; Balmuș 2007, p. 308: *întâmpinat*.

⁴⁹ Scris: **звжчирчипъ**.

⁵⁰ Scris: **ѡкърънпципъ**.

– Ț-am spus ție mai înainte cum că tatăl tău pre acii pusnici înțelepți carii totdeauna cugeta de unile ca acestea pre unii i-au omorât, iară pre alții cu mânie i-au izgonit. Și acum nu știu pre nimenea dintru unii ca acii în hotarale acestea.

Iară el, umplându-să de multă scârbă de aceasta, să rănea cumplit cu sufletul și viețuia întru scârbă neîncetat. Pentru acéa toate céle dulci și frumoasă ale aceștii lumi era înaintea / 199^v ochilor lui ca niște necurății⁵⁵ și urăciune. Iară Dumnezeu, Cel Ce voiaște ca să se mântuiască toți și să vie întru cunoștința adevărului după obiceiul Său cel iubitoriu de oameni și cu mila Sa, au povățuit și pre acest cocon⁵⁶ la calea cea dreaptă întru acest chip.

Era întru acea vréme oarecarele călugăr înțelept și desăvârșit întru fapte bune, cu numele Varlaam, cu treapta preot, viețuind în Pustiia Senarid. Acela, fiind povățuit⁵⁷ de oarecare descoperire dumnezeiască, s-au înștiințat de cele pentru fiul împăratului și, ieșind din pustie, ș-au schimbat hainele sale și s-au prefăcut pre sine în chip de neguțitoriu. Și, întră<n>d întru o corabie, s-a dus la împărăția Indiei. Și, înotând la cetatea unde avea fiul împăratului palaturi, au petrecut acolo zile multe⁵⁸. Și au ispitit cu de-adinsul céle pentru dânsul și cine sânt cei mai de aproape lui. Și înștii<n>țindu-să pentru păzitoriul cel mai sus pomenit cum că iaste mai aproape decât⁵⁹ toți fiului împăratului, s-au apropiat cătră dânsul deosăbi și au zis:

– Voiesc să știi, domnul⁶⁰ mieu, cum că eu sânt neguțitoriu și am venit dintru o țară departe și iaste la mine o piatră scumpă cării asemenea niciodată nicăirea⁶¹ nu s-au aflat și nimăru până acum nu o am arătat pre ea, iară⁶² ție îți spui acum pentru dânsa, că te văz pre tine bărbat înțelept și priceput. Du-mă, dară, pre mine cătră fiul împăratului și voiu da lui această piatră, al căruia prețu nimenea nu poate să-l prețuiască, pentru că fără de asămănare covârșăște pre toate lucrurile céle bune și de mult preț, căci că orbilor⁶³ le dă vedere, surzilor auzire, muților grăire, celor neputincioși sănătate⁶⁴ și pre draci îi izgonește din oameni; cătră aceasta și pre cei fără de minte foarte îi înțelepțește și toate céle bune și poftite le dăruiaște celuia ce o câștigă // 200^r pre dânsa.

Iară păzitoriul au zis cătră dânsul:

– Te văzu pre tine om bătrân, iară graiurile tale te arată pre tine că te lauzi fără de măsură. Căci că și eu câte pietri scumpe și mărgăritare de mult prețu am văzut și

⁵⁵ Scris inițial: **некѹръцѣ**, apoi **ѣ** final a fost modificat în **ѣ**.

⁵⁶ Scris inițial: **кѹконь**, apoi **ѹ** a fost modificat în **ѣ**.

⁵⁷ Scris inițial: **вовѹцѣип**, apoi primul **в** a fost corectat în **п**.

⁵⁸ Cf. Balmuș 2006, p. 96; Balmuș 2007, p. 310: *multe* omis.

⁵⁹ Cf. Balmuș 2006, p. 96; Balmuș 2007, p. 310: *de cât*.

⁶⁰ **о** scris deasupra rândului.

⁶¹ Scris inițial: **никѹри**, apoi **и** final corectat în **ѣ**.

⁶² Cf. Balmuș 2006, p. 97; Balmuș 2007, p. 310: *iar*.

⁶³ Scris: **орвимор**.

⁶⁴ Scris: **синѹпамѣ**.

la sine-m le-am avut, iară piatră să aibă acest féliu de puteri, precum ai zis⁶⁵ tu, nici am văzut, nici am auzit. Însă arată-o mie pre dânsa și deaca va fi după cum spusăși, degrabă te⁶⁶ voi duce la fiul împăratului și cinsti⁶⁷ te vei învrednici de la dânsul și plată vei lua.

Iară Varlaam au zis:

– Bine ai zis că n-ai văzut, nici ai auzit nicăirea de o piatră ca aceasta, însă crede cuvintelor méle⁶⁸ că o am pre ea și nu mă laud, nici mințu la bătrânețele mele, ci adevărul grăiesc. Iară aceasta că ai cerut ca să o vezi pre ea, ascultă cuvântul meu: piatra mea iaste de mult prețu, împreună cu lucrările și cu puterile⁶⁹ cele mai înainte zisă, cătră acélea are și această putere că nu poate îndată să o vază pre ea acela carele nu-și are ochii sănătoși și trupul curat și cu totul nespurcat, pentru că, deaca vreunul ca acesta va căuta îndată spre această piatră cinstită, apoi și vederea ochilor își pierde și mintea. Și eu, știind meșterșugul doftoriei, văzu cum că nu sint ochii tăi sănătoși și mă tem a-ți arăta ție piatra⁷⁰ mea, ca să nu fiu pricină orbirii tale. Iară pentru fiul împăratului am auzit cum că are viață curată și ochi sănătoși și văd luminat. Pentru aceasta, lui voiesc a-i arăta această comoară, iară tu nu fii nepurtătoriu de grijă de aceasta, ca să nu lipsăști pre domnul tău de o neguțitorie ca aceasta.

Iară el au zis cătră bătrânul:

– Deaca sint acéstea așa, nu-m arăta dar mie piatra, pentru că cu multe necurății m-am spurcat și vederea nu o am sănătoasă precum ai zis, iară eu cred cuvintelor tale și nu mă voi lenevi a⁷¹ spune domnului meu.

Și, întră<n>d în palat, tânărul acela au spus lui Iosaf toate pre amăruntul. Iară el, auzind de la păzitoriu acéle cuvinte, au simțit în inima / 200^v sa oarecare bucurie și veselie duhovnicească și au poruncit să bage degrab înlăuntru pre un neguțitoriu ca acela.

Și au intrat Varlaam cătră feciorul împăratului și s-au închinat lui și l-au urat pre el cu cuvinte înțălélpte și dulci. Iară fiul împăratului i-au poruncit lui să șază. Și ieșind paznicul afară, au zis Iosaf cătră bătrânul:

– Arată-mi piatra cea de mult prețu de care mari oarecare și minunate ai grăit paznicului meu.

Iară Varlaam au început a întinde cătră dânsul vorba sa așa:

– Toate céle spusă de mine ție, o, împărate, adevărate sânt și fără de îndoială că nu iaste cu dreptate a grăi noi ceva minciună înaintea Mării<i> Tale. Însă, mai înainte până ce nu voi cunoaște gândul tău, nu pociu a-ți arăta ție taina cea mare, că au

⁶⁵ Scris: **зисс**.

⁶⁶ **п** scris peste **д**.

⁶⁷ Scris: **чинспій**.

⁶⁸ Scris inițial: **мѣме**, apoi peste partea finală a slovei **м** s-a scris **е**.

⁶⁹ Urmează **ей** anulat prin ștergere.

⁷⁰ **ї** scris peste, probabil, **ѣ**.

⁷¹ Cf. Balmuș 2006, p. 97; Balmuș 2007, p. 311: *a-i*, cu *i* inexistent în ms.

zis Stăpânul meu⁷²: *Ieșit-au sămănătorul să samene sămânța sa și când sămăna, una au căzut lângă cale și pasările ceriului o au mâncat pre ea⁷³, iară alta au căzut pre piatră și, răsărind s-au uscat pentru că nu avea umezeală, iară alta au căzut în spini și o au înădușit pre ea spinii, iară alta au căzut pre pământ bun și au dat rod însutit. Deci, de voiu afla și eu în inima ta pământ bun și roditoriu, nu mă voiu lenevi a sămăna întru tine sămânța cea dumnezeiască și a-ți arăta taina cea mare. Iară de-ți va fi pământul pietros și de va fi plin de spini și lângă cale călcat de toți cei ce trec pre dânsa, apoi mai bine iaste întru acest féliu de pământ nicidecum a nu pune sămânța cea mântuitoare; și a nu o da pre ea spre răpirea pasărilor și a hiarălor, înaintea cărora îmi iaste poruncit nicidecum a nu arunca mărgăritariul. Dar mă nădăjduiesc că voiu afla întru tine pământ bun, cât și sămânța cuvântului vei priimi și piatra cea fără de prețu vei vedea și cu raza luminii te vei lumina și vei aduce rod însutit. Că pentru tine multă osteneală am rădicat și lungă cale am venit ca să-ți // 201^r arăt ție céle ce n-ai văzut și să te învățu céle ce n-ai auzit niciodată.*

Iară Iosaf au zis cătră dânsul:

– Eu, cinstite bătrâne, cuprins de negrăită dorință ca să auz cuvinte noae și bune; și foc arde înlăuntru, în inima mea, aprinzindu-mă pre mine a ști oarecare întrebări de trebuință. Și n-am aflat până acum om carele ar fi putut să-mi spuie mie de acéstea care am în mintea mea și să mă povățuiască pre mine la calea cea dreaptă. Iară de ași fi aflat pre unul ca acela, apoi cuvintele céle auzite de la dânsul nu le-aș fi dat pasărilor, nici⁷⁴ hiarălor, nici m-aș fi arătat pietros și plin de spini, precum ai zis, ci le-aș fi priimit cu mulțămire și le-aș fi păzit pre eale în inima mea. Iară tu, deaca știi ceva de acest féliu, nu ascunde de mine, ci îmi spune mie. Căci, cum am auzit de tine că ai venit din pământ depărtat, îndată s-au bucurat sufletul meu și m-ai făcut cu bună nădejde cum că voiu dobândi prin tine céea ce doresc. Pentru acéa te-am slobozit pre tine degrab la mine și te-am priimit cu veselie, atâta cât pre nimenea din cunoscuții miei și din cei ce au crescut împreună cu mine.

Iară Varlaam, deșchizind gura sa cea plină de darul Sfântului Duh, au început a-i spune lui pentru Unul Dumnezeu Carele au făcut toate și pentru toate céle ce s-au făcut de la începutul lumii: pentru călcarea de poruncă a lui Adam și pentru izgonirea lui din raiu, pentru strămoși și pentru proroci, apoi pentru întruparea Fiiului lui Dumnezeu din Preacurata Fecioară, pentru patimile lui céle de bunăvoie și pentru înviare, pentru Sfânta Troiță și pentru botezu, și pentru toate tainele sfintei credință⁷⁵, precum pentru acéstea, pentru toate să scrie mai pre larg în *Istoria* Sfântului Ioan Damaschin. Că era Varlaam foarte înțelept și iscusit întru *Sfânta Scriptură*. Și pilde și asămănări de lucruri / 201^v arătându-i cu povestiri frumoasă⁷⁶ și cu sfătuirii dulci

⁷² Trimitere marginală la *Biblie*: **μαθ, ρι ρ** (= Matei 13: 3).

⁷³ **πρε Λ** scrise deasupra rândului.

⁷⁴ **η** scris peste **π**.

⁷⁵ Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 312: *credințe*.

⁷⁶ Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 312: *frumoase*

înfrumsășind cuvintele, au muiat ca ceara inima fiului împăratului, carele, pre cât⁷⁷ mai mult povestea, pre atâta mai cu luare-aminte și cu dulceață îl asculta pre el. Iară la sfârșit au cunoscut fiul⁷⁸ împăratului cum că acéa iaste piatra cea de mult prețu Hristos-Domnul, că au⁷⁹ strălucit lumină în sufletul lui și i-au deșchis⁸⁰ ochii minții lui, cât au crezut el fără de îndoială tuturor celor povestite de Varlaam. Și, sculându-să de pre scaunul său, s-au apropiat cătră preaințăleptul acela bătrân și, din bucurie cuprinzindu-l pre el, au zis:

– O, preacinstite întru oameni! Aceasta iaste, precum mi să pare, piatra cea fără de prețu pre carea⁸¹ o ai ascunsă și nu o arăți pre ea fieșticăruia ce ar voi ca să o vază pre ea fără numai celor vrédnici, ale căroră sânt sănătoasă⁸² simțirile céle sufletești, că iată, cum am priimit cuvintele tale⁸³ întru auzul mieu, au întrat⁸⁴ o lumină prea dulce în inima mea și acoperemântul cel greu al necazului, carele de multă vréme zăcea pre mintea mea, degrab s-au luat. Deci, de cuget eu acéstea bine, spune-m (rogu-mă), iară de știi ceva încă⁸⁵ mai bine, spune-mi.

Iară Varlaam, tinzind cuvântul, mai mult i-au spus: pentru moartea cea bună și pentru cea rea, și pentru înviarea cea de obște a tuturor, și pentru viața cea vécinică, și pentru răsplătirea dreptilor, și pentru munca păcătoșilor. Și l-au adus pre el printr-acéle cuvinte la mare umilință și sfărmare de inimă, cât cu totul s-au umplut de lacrimi și au plâns din destul. Și au adaos a-i spune lui și pentru deșărtăciunea și nestatornicia lumii aceștiia, și pentru lepădarea de dânsa, și pentru viața călugărească și pusnicească. Iară Iosaf toate cuvintele lui Varlaam ca pre niște pietri scumpe în vistierie așa le alcătuia în inima sa. Și atâta s-au îndulcit din vorba lui și l-au iubit pre el, cât nu voia a să mai despărți de dânsul, ci totdeauna poftea să-l aibă pre el împreună cu sine și să asculte învățăturile lui. Și l-au întreat pre⁸⁶ el pentru // **202^r** viața pusnicească, pentru mâncare și pentru îmbrăcăminte, zicând:

– Ce féliu iaste hrana ta și a celor ce sânt împreună⁸⁷ cu tine? De unde aveți haine și ce féliu sânt? Spune-m mie!

Iară Varlaam au zis:

– Hrana noastră iaste din rodurile copacilor și din verdețurile⁸⁸ céle ce cresc prin pustie. Iară deaca cineva din cei credincioși ne aduc noao puțină pâine, apoi pre acéa

⁷⁷ Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 312: *precât*.

⁷⁸ Ț scris deasupra rândului.

⁷⁹ Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 312: *i-au*, cu *i-* inexistent în manuscris.

⁸⁰ Cf. Balmuș 2007, p. 313: *i-au deschis*.

⁸¹ Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 313: *care*.

⁸² Primul ъ scris deasupra rândului.

⁸³ Scris: **паре**.

⁸⁴ Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 313: *au intrat*.

⁸⁵ Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 313: *încă* omis.

⁸⁶ Cf. Balmuș 2006, p. 100; Balmuș 2007, p. 313: *pre* omis.

⁸⁷ Scris deasupra rândului.

⁸⁸ Scris inițial: **вердецориле**, apoi o corectat în ъ.

o priimim ca pre cea trimisă din purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Iară hainele noastre sânt din rufe de păr și din piei de oaie și de capră, cu totul vechi și mult cârpite, și⁸⁹ vara ș<i> iarna totuna. Iară această ha<i>nă cu care⁹⁰ sânt acoperit pre deasupra o am luat de la un mirean creștin pentru ca să nu fiu cunoscut cum că sânt călugăr, că de ași⁹¹ fi venit aicea îmbrăcat cu hainele méle, apoi n-aș fi fost slobozit cătră tine.

Iară Iosaf au rugat pre Varlaam ca să-i arate lui hainele sale céle obicinuite, călugărești. Atuncea Varlaam, dezbrăcând haina cea mirenească, s-au arătat lui Iosaf vedere înfricoșată, că era trupul bătrânului cu totul uscat și înnegrit de arsura soarelui și numai piiala să ținea pre oasă, și cu oareșicare rufe de păr, rumpe și foarte aspre, era încins de la mijloc până la genunchi; asemenea⁹² acestora avea și mantie în spate. Și s-au spăimântat Iosaf de o petrecere aspră ca acéea. Și, minunându-să⁹³ de acea răbdare mare, au oftat și au plâns și au rugat pre bătrânul ca să-l ia și pre el împreună cu sine, la o viață ca acéea pusnicească. Iară Varlaam au zis:

– Nu pofti acéea acum, ca nu cumva pentru tine să vie de la tatăl tău vreo răutate asupra fraților noștri, ci priiméște botezul și rămâi aicea, iară eu mă voi duce singur. Și, când va voi Dumnezeu, vei veni și tu cătră mine. Că crez lui Dumnezeu cum că și în veacul acesta și în cel ce va să fie împreună vom viețui.

Iară Iosaf, lăcrămând, au zis:

– Deaca așa iaste voia Domnului Dumnezeu, dă-m dară Sfântul Botez și ia de la mi/202^{ve}⁹⁴ mulțime de aur, ca să duci fraților tăi, celor ce sânt în pustie, ca să le fie de hrană și de îmbrăcăminte.

Iară Varlaam au zis:

– Cei bogați dau celor săraci, iară nu cei săraci bogaților. Și cum tu, fiind sărac, voiești a ne da noao, celor bogați? Pentru că cel mai de pre urmă din frații noștri fără de asemănare iaste mai bogat decât tine. Dar mă nădăjduiesc spre îndurările lui Dumnezeu cum că și tu preste puțină vréme te vei îmbogați cu acel féliu de bogăție. Iară când te vei îmbogați, atunci vei fi scump și nedarnic.

Iară Iosaf n-au înțales céle grăite. Deci i-au tâlcuit lui Varlaam așa: „Cei ce lasă pentru Hristos pre toate céle pământești, acii să îmbogățesc cu bunătăți cerești, iară darul cel mai mic ceresc iaste mai scump decât toate bogățiile lumii aceștia”. Și au adaos Varlaam a zice și aceasta cătră Iosaf cum că „aurul să face pricină de păcat și pentru acéea ca pre un șarpe îl lepădăm pre el din sânul nostru, iară tu voiești să duc la frații miei pre șarpele acela pre carele ei l-au călcat cu picioarele”.

⁸⁹ **шн** repetat.

⁹⁰ **к** scris peste **н**.

⁹¹ Cf. Balmuș 2006, p. 100; Balmuș 2007, p. 313: *aș*.

⁹² Cf. Balmuș 2006, p. 100; Balmuș 2007, p. 313: *asămenea*.

⁹³ Cf. Balmuș 2006, p. 100; Balmuș 2007, p. 314: *minunându-se*.

⁹⁴ *mine* reluat pe fila următoare.

Deci au sfătuit Varlaam pre Iosaf ca să se gătească pre sine cătră Sfântul Botez. Și i-au poruncit lui să postească⁹⁵ și să se roage câteva zile. Iară el s-au dus de la dânsul și, mergând la un loc ascuns, s-au rugat lui Dumnezeu pentru dânsul. Iară a dooa zi iarăși au venit cătră el și l-au învățat multe de céle pentru Dumnezeu. Și în toate zilele veniia și-i spunea lui vestirile prorocilor și ale Apostolilor și propoveduri ale sfinților părinți. Iară în zioa acéea întru carea vrea să-l boteze⁹⁶ pre el au făcut cătră dânsul acest féliu de învățătură, (zicând):

– Iată că voiești a priimi pecétea lui Hristos și a te însămna cu lumina fétii lui Dumnezeu și a te face fiu⁹⁷ lui Dumnezeu și besérică Sfântului și de viață făcătorului Duh. Deci crede acum în Tatăl și în Fiiul și în Sfântul Duh și în Sfânta // **203'** și de viață începătoare⁹⁸ Troiță, carea⁹⁹ iaste slăvită în trei fêțe¹⁰⁰ și întru o dumnezeire despărțită, adecă cu fêțele și cu osăbirea fêțelor, iară cu ființa împreunată. Deci cunoaște pre Unul Dumnezeu, pre Tatăl nenăscut, iară pre Unul Domnul nostru Iisus Hristos născut, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut mai înainte de toți vécii. Că din Tatăl Cel bun s-au născut Fiiul Cel bun și din lumina cea nenăscută au răsărit lumina cea pururea¹⁰¹ de o ființă și din viața cea adevărată au ieșit izvorul cel de viață¹⁰² făcătoriu¹⁰³ și din sângură putérea Tatălui s-au arătat putérea Fiiului, Carele¹⁰⁴ iaste strălucirea slavei și cuvântul custat, din început fiind la Dumnezeu și Dumnezeu fiind, fără de început fiind și pururea de o ființă¹⁰⁵, prin carele toate s-au făcut¹⁰⁶ céle văzute și céle nevăzute. Și cunoaște pre Unul Duhul Sfânt, Carele din Tatăl purcede Dumnezeu desăvârșit și făcătoriu de viață, Carele sfințește întru acéeași voie fiind atotputérnic, pururea de o ființă întru a Sa față petrecând. Așadară, te închină Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh, în trei fêțe, cu osăbirile Sale și întru o dumnezeire. Că de obște¹⁰⁷ iaste dumnezeirea acestor trei și firea lor una le iaste și ființa una și o slavă, o împărăție, o putére¹⁰⁸ și o stăpânire

⁹⁵ Scris: **съ се постѣскъ**; cf. ms. BAR 3186, f. 14^v, ms. BAR 63, f. 76^r, ms. MP 79, f. 167^r: *să postească*.

⁹⁶ Scris: **бѣпезе**.

⁹⁷ Cf. Balmuș 2006, p. 101; Balmuș 2007, p. 315: *fiul*.

⁹⁸ **а** scris deasupra rândului.

⁹⁹ Cf. Balmuș 2006, p. 101; Balmuș 2007, p. 315: *care*.

¹⁰⁰ Scris: **фъце**, cu **е** scris peste **ъ**.

¹⁰¹ Scris inițial: **пррѣрѣ**, apoi peste primul **р** s-a scris **ѣ**.

¹⁰² **в** scris și deasupra rândului.

¹⁰³ **а** scris deasupra rândului.

¹⁰⁴ Trimitere marginală la *Biblie*: **еврен а г** (= Evrei 1: 3).

¹⁰⁵ Trimitere marginală la *Biblie*: **Іван а в** (= Ioan 1: 2).

¹⁰⁶ După acest cuvânt urmează un semn (cruce), care trimite la fragmentul din partea de jos a filei, scris, se pare, de altă mână, începând cu cuvântul *céle* și terminând cu cuvântul *Sfânt*, text omis inițial de copist.

¹⁰⁷ Cf. Balmuș 2006, p. 102; Balmuș 2007, p. 315: *deobște*.

¹⁰⁸ Scris deasupra rândului în locul cuvântului **спѣпжнире**, anulat prin ștergere.

de obște iaste Fiiului¹⁰⁹ și Sfântului¹¹⁰, pentru că de la Tatăl sânt. Iară Tatăl Își are a Sa nenaștere, iară Fiiul naștere, iară Duhul purcedere. Deci acéstea așa le créde. Iară a ajunge chipul nașterii sau al purcederii să nu te sârguiești, că neajunsă sânt, ci întru dreptatea inimii fără de toată ispitirea priiméște cum că Tatăl și Fiiul și Sfântul Duh preste tot Una sânt, afară din nenaștere și din naștere și din purcedere. Și cum că Unul născut Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu, și Dumnezeu s-au pogorât pre pământ pentru mântuirea noastră cu bunăvoința Tatălui și cu lucrarea Sfântului Duh și fără de să/²⁰³ mântă s-au zămislit în pântecel Sfintei Fecioare Născătoarii¹¹¹ de Dumnezeu, Mariei¹¹². Și fără de stricăciune s-au născut dintr-Însa și s-au făcut om desăvârșit, că, precum iaste Dumnezeu desăvârșit, așa s-au făcut și om desăvârșit, din doao firi, adecă din dumnezăiască și din omenească și în doao firi înțelegătoare, volnice și lucrătoare. Și dupre toate având săvârșire, după fieșticare osăbire și voie, și cuvânt, și stăpânire țind¹¹³. Iară după dumnezeire, adecă și după omenire întru o închietură. Și acéstea fără de ispitire le priiméște și nici într-un chip nu întreba a cunoaște cum S-au smerit pre Sine Fiiul lui Dumnezeu și S-au făcut om din sângele fecioresc¹¹⁴ fără de sământă și fără stricăciune. Sau în ce chip doao firi s-au făcut unite întru o închietură? Pentru că cu credința ne-am învățat a le ținea pre acéstea care s-au dat noao din dumnezeieștile Scripturi. Iară chipul a-l înțelége¹¹⁵ sau a-l grăi nu putem. Créde cum că Fiiul lui Dumnezeu S-au făcut om pentru milostivirea¹¹⁶ milii. Și au priimit toate pătimirile firii omenești afară din păcat, că au flămânzit și au însătat și au dormit și S-au ostenit și S-au scârbit cu firea cea omenească. Și la moarte au fost adus, pentru păcatele noastre s-au răstignit și s-au îngropat și moarte au gustat. Iară cu dumnezăirea¹¹⁷ au petrecut fără de patimă și neschimbat. Că nicidecum nimic¹¹⁸ nu adăogim pătimire cătră firea cea fără de patimă, ci cu firea omenească cu carea¹¹⁹ o au luat, cu aceea Îl mărturisim pre EL, cum că au pătimit și S-au îngropat, iară cu dumnezăiasca¹²⁰ putere¹²¹ au înviaat din morți întru nestricăciune și S-au înălțat la ceriuri. Și iarăși va să vie cu slavă, să judece viii și morții și să răsplătească fieștecăruia cu dreaptă măsură după faptele lui. Că vor învia morții și să vor scula cei ce sint în mormânturi.

¹⁰⁹ ЛѢИ scris deasupra rândului.

¹¹⁰ ЛѢИ scris deasupra rândului.

¹¹¹ Scris: нѣскѣпорій.

¹¹² Cf. Balmuș 2006, p. 102; Balmuș 2007, p. 316: *Măriei*.

¹¹³ Primul ȳ scris deasupra rândului.

¹¹⁴ Scris: фечерескъ.

¹¹⁵ Cf. Balmuș 2006, p. 316; Balmuș 2007, p. 316: *înțeleage*.

¹¹⁶ Scris inițial: милостпире, apoi peste ре s-a scris ви, adăugându-se, în rândul următor, рѣ.

¹¹⁷ Cf. Balmuș 2006, p. Balmuș 2007, p. 316: *dumnezeirea*

¹¹⁸ Scris deasupra rândului.

¹¹⁹ Cf. Balmuș 2006, p. 102; Balmuș 2007, p. 316: *care*.

¹²⁰ Cf. Balmuș 2007, p. 316: *dumnezăiască*.

¹²¹ Trimiteri marginale la *Biblie*: *мл-ѡ зї кз* (= *Matei* 16: 27); *апок кв вї* (= *Apocalipsa* 22:12); *Іван е ки* (= *Ioan* 5: 28).

Deci cei ce au păzit poruncile lui Hristos și întru dreaptă cre//204^r dință s-au dus din lumea aceasta vor moșteni viața cea věcincă, iară cei ce s-au spurcat cu păcate și cei ce s-au abătut de la credința cea dreaptă¹²² vor mērgе în munca cea vēcincă. Și să nu crezi cum că păcatul iaste oarecare ființă sau împărăție, nici să-l socotești pre acesta¹²³ a fi fără de început sau să fie așăzat de la sine-ș sau să-și fie luat începutul său de la Dumnezeu. Care lucru iaste cu necuviință, ci din faptele noastre iaste acesta, prin lucrarea diavolului, că dintru a noastră neluare-aminte au întrat întru noi, de vrēme ce sântem noi sânguri de sine volnici, cu cuviință iaste ca, cu sfatul cel sângur volnic, să alēgem sau binele, sau răul. Iară cătră aceștea mărturisēște un botez din apă și din Duh întru iertarea păcatelor. Priimēște împărtășirea Preacuratelor Taine ale lui Hristos, crezind cu adevărat cum că iaste Trupul și Singele lui Hristos¹²⁴ Dumnezeului nostru, pre carele le-au dat credincioșilor întru iertarea păcatelor. Pentru că în noaptea întru carea S-au vândut cu lége au așăzat sfinților Săi ucenici și Apostoli și tuturor celor ce era să crează întru Dânsul, zicând: *Luați, mâncați, acesta iaste Trupul Mieu, care să frânge*¹²⁵ *pentru voi, întru iertarea păcatelor*¹²⁶. Așijderea, luând și păharul¹²⁷, au dat lor, zicând: *Bēți dintru acesta toți, acesta iaste Sângele Mie<u>, Carele să varsă pentru voi, cum și pentru mulți*¹²⁸ *întru iertarea păcatelor. Aceasta să faceți întru pomenirea Mea*. Deci acel cuvânt lucrătoriu al lui Dumnezeu și Carele toate le face, cu putērea Sa lucrează și preface cu dumnezăiască¹²⁹ sf<i>ntirea cuvintelor și prin venirea Sfântului Duh; pâine și vinul punerii înainte întru¹³⁰ Trupul și Sângele Său și să dă întru sfințire¹³¹ și luminare¹³² celor ce să împărtășăsc cu credință. Și te închină cu credință și sărută cinstita închipuire a chipului lui Dumnezeu Cuvântul, Carele S-au făcut om pentru noi, socotind cum că vezi pre Însuși Făcătoriu în chip. Că așa au zis oarecarele din sfinți cum că „cinstea închipuirii trēce la chipul cel dintâi”. Iară chipul cel dintâi iaste a Căruia față¹³³ iaste închipuită, de la Carele și pricina să ia. Că, / 204^v privind spre icoana cea zugrăvită, trēcem cu ochii minții cătră vedērea cea¹³⁴ adevărată a Aceluia al Căruia iaste chipul și cu bună-credință închinându-ne chipului Celuia Ce au luat asupra Sa trupul nostru. Nu facem Dumnezeu pre acea zugrăveală, ci chipul lui Dumnezeu Celui Ce S-au întrupat și S-au smerit pre Sine pentru noi până la chip

¹²² Peste slovele **Ѣ** și **п** o pată de cerneală.

¹²³ Scris inițial: **ачела**, apoi peste **ла** s-a scris **спл**.

¹²⁴ Textul *crezind cu adevărat cum că iaste trupul și singele* este scris pe marginea filei.

¹²⁵ Scris: **фрѣнце**.

¹²⁶ Trimitere marginală la *Biblie*: **а корд аї ка** (= Corinteni 11: 24).

¹²⁷ Cf. Balmuș 2007, p. 317: *paharul*.

¹²⁸ Fragmentul *cum și pentru mulți* scris pe marginea filei.

¹²⁹ Cf. Balmuș 2006, p. 103; Balmuș 2007, p. 317: *dumnezeiască*.

¹³⁰ **прѣ** scris deasupra rândului.

¹³¹ **е** scris peste **Ѣ**.

¹³² **н** scris deasupra rândului.

¹³³ Cf. Balmuș 2006, p. 103; Balmuș 2007, p. 317: *față*.

¹³⁴ Urmează: **лѣи** anulat prin ștergere; cf. Balmuș 2007, p. 317: *pea* pentru *cea*.

de rob cu poftă și cu dragoste îl sărută<m>. Așijderea și pre al Preacuratei Maicii Lui și pre ale tuturor Sfinților închipuiri cu acest obicei să le săruți. Așijderea te închină cu credință și chipului cinstitei și făcătoarei de viață Cruci și-l sărută pre el, pentru Cel Ce S-au spânzurat pre Dânsul spre mântuirea neamului nostru, Hristos Dumnezeu și Mântuitorul lumii și Carele ne-au dat noao chipul acesta pentru biruință asupra diavolului, că să téme și să cutremură, nesuferind să vază putérea eii¹³⁵. Întru unile ca acéste¹³⁶ porunci și cu o credință ca acea<s>ta te botezi. Deci dar păzéște-le pre acéstea neschimbate și nesmintite de tot eresul până la răsuflarea ta cea mai de pre urmă. Iară pre toată învățătura ceea ce să împotrivéște aceștii credință fără de prihană să o urăști și streină de le Dumnezeu să o socotești a fi. Pentru că au zis Apostolul că,¹³⁷ *macar*¹³⁸ și noi sau *macar*¹³⁹ *înger din ceriu de va vesti voao mai mult decât ceea ce am bineve<s>tit voao, anathema să fie*. Că nu iaste altă bunăvestire, nici altă credință, afară din cea mărturisită de Apostoli și vestită de purtătorii de Dumnezeu Părinți pre la féliuri de soboară și dată soborniceștii Beséreci.

Acéstea zicând Varlaam și învățindu-l¹⁴⁰ pre el simvolul credinții, cel așăzat la Soborul cel din Nicheea¹⁴¹, l-au botezat, în numele Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh, în scăldătoarea apei carea era în grădina lui. Și au venit preste dânsul darul Sfântului Duh și, întrând¹⁴² în cămara lui, au săvârșit Dumnezeiasca Liturghie și l-au împărțășit pre el cu Preacuratele și făcătoarele de viață // **205^r** Taine. Și s-au bucurat amândoi cu duhul, înălțând slavă lui Dumnezeu. Și, învățându-l pre el bătrânul cum să cuvine lui a vieții după botezu și spuindu-i toate faptele céle bune, s-au dus de la dânsul la gazda sa. Iară păzitorii și slugile lui Iosaf să mira, văzind pre bătrânul adesăori întrând cătră fiul împăratului. Iară unul dintr-înșii, carele era mai mare, cu numele Zardan, pre carele, ca pre un mai credincios și mai cu priință, l-au fost pus împăratul preste palaturile fiului său, au zis cătră Iosaf:

– Bine știi, o, stăpâne, cât mă tem de tatăl tău și cât sânt de credincios lui! Și pentru acéea m-au pus pre mine, ca pre o slugă mai credincioasă, ca să-ți slujăsc¹⁴³ ție. Iară acum, văzind pre streinul acesta întrând adesăori cătră tine și vorbind, mă tem: oare nu cumva iaste din credința creștinească, asupra căriia foarte vrăjmașuiaște tatăl tău și mă voiu afla eu vinovat judecării de moarte? Deci sau spune de aceasta împăratului,

¹³⁵ Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *ei*.

¹³⁶ Scris: **ΑΥΤΕΣΤΑΙΣ**.

¹³⁷ Trimitere marginală la *Biblie*: **ΓΑΛ: Δ: Η** (= Galateni 1: 8).

¹³⁸ Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *măcar*.

¹³⁹ Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *măcar*.

¹⁴⁰ Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *avându-l*.

¹⁴¹ Scris: **ΝΙΚΕΑ**. Primul Sinod Ecumenic, cunoscut și ca Primul Conciliu de la Niceea, a avut loc la Niceea (astăzi Iznik, Turcia) în anul 325 d. H. și a instituit regula pentru toate Sinoadele Ecumenice ulterioare, punând bazele dogmatice și canonice ale acestei religii.

¹⁴² Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *intrând*.

¹⁴³ **Α** scris peste **Π**.

sau de acum încetează de a mai vorbi împreună cu dânsul, sau mă gonéște pre mine de la fața ta, ca să fiu eu fără de prihană.

Iară Iosaf au zis cătră dânsul:

– Mai înainte de toate, să facem aceasta, o, Zardane: șăzi tu ascuns¹⁴⁴ după perdea și ascultă vorbele lui céle cătră mine și atuncea îți voi spune ție ce să cuvine a face.

Deci, vrând să între¹⁴⁵ Varlaam în palat, au băgat Iosaf pre Zardan înlăuntru după perdea și au zis cătră bătrânul:

– Mai adu-mi aminte iarăș de învățăturile tale pre scurt pentru ca mai tare să se înrădăcineze în inima mea.

Iară Varlaam¹⁴⁶, luând cuvânt, multe au grăit cătră dânsul pentru Dumnezeu și pentru buna credință și pentru bunătățile céle ce vor să fie și pentru muncile céle vécinice. Și, vorbind vréme destulă, s-au sculat și au făcut rugăciune și s-au dus la gazda sa. Iară Iosaf, chiamând pre Zardan și ispitindu-l, au zis:

– Auzit-ai ce-m vorbéște acest bătrân mincinos / **205^v** și cum să ispitéște să mă înșale pre mine cu cuvintele sale și să mă lipsască de vesăliia împărătească și de îndulcirea eii și să mă ducă cătră un Dumnezeu strein?

Iară Zardan au zis:

– Nu mă ispiti, stăpâne, pre mine, robul tău, că¹⁴⁷ știu bine cum că au întrat adânc în inima ta cuvintele bărbatului acestuia, măcar că și noi știm cum că mărturisirea aceasta adevărată iaste. Ci, de când au rădicat tatăl tău goană cumplită asupra creștinilor, de atuncea au perit această credință, carea, deaca ți s-au arătat ție bine plăcută și deaca poți a purta a<s>primea și osteneala eii, bine să se îndrepteză voia ta. Dară eu ce voi face? Carele nici pociu a căuta cu ochii spre o viață ca acéea aspră și cu ostenele. Iară de frica împăratului slăbéște inima mea, neștiind ce voi răspunde lui pentru că am slobozit pre bărbatul acesta de au întrat la tine.

Iară Iosaf au zis cătră dânsul:

– Eu, pentru priința ta cea multă ce ai cătră mine și pentru slujba cea cu credință neaflând oarecare răsplătire mai bună, cu sângură aceasta am vrut a-ți răsplăti, adecă m-am sirguit a-ți arăta ție această bunătate negrăită, pentru ca să cunoști pre Ziditoriul tău și să crezi întru Dânsul, că m-am nădăjduit că, cum vei auzi învățatura cea dreaptă, îndată o vei iubi pre ea și vei urma eii împreună cu mine. Dar, precum văzu, au mințit nădéjdea mea, pentru că ești împietrit la inimă și nu voiești a cunoaște adevărul. Însă să-mi împlinești o dorință: să nu spui tatălui meu de aceasta până la o¹⁴⁸ vréme cuviniicioasă. Că, de-i vei spune lui acéstea, altă nimic nu vei face fără numai vei înfășura sufletul lui cu¹⁴⁹ scârbă și cu necaz.

¹⁴⁴ к scris peste п.

¹⁴⁵ Cf. Balmuș 2006, p. 105; Balmuș 2007, p. 319: *să intre*.

¹⁴⁶ Scris: **Ворлаам**.

¹⁴⁷ Cf. Balmuș 2006, p. 105; Balmuș 2007, p. 319: *căci*.

¹⁴⁸ Scris deasupra rândului.

¹⁴⁹ Urmează: **снѣр**, anulat prin ștergere.

Iară a doao zi, viind Varlaam cătră dânsul, au început a grăi pentru ducerea sa (înapoi). Iară Iosaf, neputând răbda despărțirea, să întrista¹⁵⁰ cu sufletul și își umplea ochii săi // **206^r** de lacrimi.

(Va urma)

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova.

Primit: 24.02.2026

Acceptat: 20.05.2026

¹⁵⁰ Scris inițial un cuvânt ilizibil.